

ДИАНА СТОЛАЦ – доктор филологических наук, профессор, руководитель докторатов по истории и диалектологии хорватского языка Университета в Риеке, Факультет гуманитарных и социальных наук; маил: diana.stolac@ri.t-com.hr

СИНТАКСИЧЕСКИЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ НЮАНСЫ (РАЗЛИЧИЯ) В ДИГИТАЛНОМ ПЕРЕВОДЕ

На примере синонимичного синтаксиса нужно предупредить синтаксические и стилистические различия хорватского и английского языков в контексте и процессе перевода.

Нужно отличать синонимическое часто встречаемое нейтральное адъективное определенное (*ružin miris*) и низкостречаемое стилистически окрашенное слово в родительном падеже (*miris ruže*).

В хорватской синтаксе, существительные в атрибутивной функции нет факт (*Pula film festival*), но в английском языке есть высокостречаемое (*Internet banking*). В дигитальном переводе можно заметить подстрочный перевод который несоответственный хорватской синтаксе (*internet bankarstvo* вместо *internetsko bankarstvo*).

Проблема перевода является и прямой объект в сменном родительном падеже: славянский и партийный родительный падеж.

Эти различия между двумя синтаксисами приводят в недоумение многих хороших переводчиков. В дигитальном переводе нет достаточно информации о нюансах в значении и функций в отдельных словах целого предложения и в этом смысле нет адекватного выбора.

Главные слова: хорватский язык, английский язык, перевод, синтаксис, стилистика, атрибут, объект.

*****

Diana Stolac, Doctor of Philology, Professor, Head of the Doctoral Study Programme *History and Dialectology of the Croatian Language*, University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences in Rijeka, e-mail: diana.stolac@ri.t-com.hr

Syntacto-stylistic nuances in digital translation

We warn about the syntactic and stylistic differences between Croatian and English in the context of translation challenges on the example of synonymous syntagms.

We focus on the synonymous highly frequent non-stylogenic congruent adjectival attribute (*ružin miris*) and the infrequent stylogenic nominal attribute in the genitive case (*miris ruže*). Noun strings that perform the function of an attribute are not a characteristic of Croatian syntax (*Pula film festival*), but in English they are very frequent (*Internet banking*) and digital translators offer a direct translation which does not fit the rules of Croatian syntax (*internet bankarstvo*, instead of *internetsko bankarstvo*).

Another problem when it comes to translation is the fact that the direct object in the accusative case can be replaced by the genitive case: the Slavic and the partitive genitive.

These differences between the two syntaxes are confusing even for experienced translators, and most definitely for translation programs. A digital translator does not have enough information to determine the nuances in meaning and function of individual strings of words and in most cases does not offer acceptable translations.

Key words: Croatian, English, translation, syntax, stylistics, attribute, object.

*****

Diana Stolac, doktor filologije, profesor, Voditeljica Doktorskoga studija *Povijest i dijalektologija hrvatskoga jezika*, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet Rijeka, e-pošta: diana.stolac@ri.t-com.hr

SINTAKTOSTILISTIČKE NIJANSE U DIGITALNOM PREVOĐENJU

Na primjeru sinonimnih sintagmi upozorava se na sintaktičke i stilske razlike između hrvatskoga i engleskoga jezika u kontekstu prevodilačkih izazova.

Izdvajaju se blisko značani visokočestotan nestilogen kongruentni pridjevski atribut (*ružin miris*) i niskočestotan stilogen imenički atribut u genitivu (*miris ruže*). Nizanje imenica u atribucijskoj funkciji nije činjenica hrvatske sintakse (*Pula film festival*), a u engleskom je jeziku visokočestotno (*Internet banking*) i digitalni prevoditelji nude izravan prijevod neprilagođen hrvatskoj sintaksi (*internet bankarstvo*, umjesto *internetsko bankarstvo*).

Prevodilački je problem i izravni objekt u akuzativu zamjenjiv genitivom: slavenski i partitivni genitiv.

Ove razlike dviju sintaksi zbunjuju i iskusne prevoditelje, a svakako i prevodilačke programe. Digitalni prevoditelj nema dovoljno informacija za utvrđivanje nijansi u značenju i funkciji pojedinih nizova riječi u rečenici te teško nudi odgovarajući prijevodni lik.

Ključne riječi: hrvatski jezik, engleski jezik, prijevod, sintaksa, stilistika, atribut, objekt.

1. Uvod

Za procjenjivanje razine poznavanja stranih jezika utvrđeni su brojni objektivni i mjerivi kriteriji (Vijeće Europe 2005). Kriteriji su usmjereni utvrđivanju mogućnosti uspostavljanja komunikacije, a ispitanik se propituje kao slušatelj (s naglaskom na razumijevanju teksta) i kao govornik (poznavanje riječi i osnovnoga sastavljanja rečenice da bi se oblikovala misao). Više sintaktičke značajke propituju se tek na višim razinama, izrijekom na C-razini, a poznavanje nijansi značenja tek na najvišoj razini C2.

To već dovoljno govori o teškoćama u savladavanju sintakse i funkcionalne stilistike stranih jezika. Što su jezici genetski bliži, te su teškoće manje i lakše savladive (uz stalnu pozornost u odnosu na "lažne prijatelje"), dok je kod udaljenijih jezika ulaženje u stranu sintaksu i stilistiku velik izazov i traži godine rada.

Da bismo mogli govoriti i pisati na stranom jeziku u skladu sa sintaksom toga jezika, bez interferiranja materinskoga jezika, nužno je izvrsno poznavanje obiju gramatika, i to ne samo sintakse nego i morfosintakse. Naime, dio dvojbi koje muče govornike stranoga jezika na sintaktičkoj razini svoje korijene ima u morfosintaksi.

Stoga ćemo, za potrebe ovoga rada¹, predstaviti osnovne morfosintaktičke razlike između hrvatskoga jezika i jezika na koji se često prevodi i za koji postoje prevodilački programi na internetu – engleskoga jezika. Time ćemo pokušati ostvariti svoju namjeru: pokazati teškoće u prevođenju sinonimnih (istoznačnih i bliskoznačnih) sintagmi na strani jezik, upozoravajući na sintaktičke i stilske razlike između hrvatskoga i engleskoga jezika za dvije sintaktičke funkcije: atribut i objekt.

2. Morfosintaktička obilježja hrvatskoga i engleskoga jezika

Kako je cilj ovoga rada upozoriti na prevodilačke izazove na sintaktičkoj razini (konkretno atributa i objekata), a ne prikaz razlika između hrvatskoga i engleskoga jezika, ovdje donosimo samo neka izabrana obilježja (za ostala obilježja upućujemo na gramatiku hrvatskoga, odnosno engleskoga jezika).

Izdvajamo gramatičke kategorije roda, broja i padeža za imenske riječi, što je značajno za oblikovanje atributnih sintagmi i objekata, dok ovom prigodom ostavljamo po strani posebne gramatičke kategorije za glagole – (ne)svršenosti, (ne)prelaznosti i (ne)povratnosti, jer ćemo za analizu izravnoga objekta trebati samo prelazne glagole.

I hrvatski jezik i engleski jezik poznaju tri gramatička roda: muški, ženski i srednji, ali je njihova distribucija različita i stvara probleme u prepoznavanju, a potom u korektnoj uporabi imenice u sintagmi sa sročnim atributom. Nema jednoznačnoga prepoznavanja roda prema gramatičkom morfemu nominativa jednine. Tako su imenice s nultim morfemom u nominativu jednine najčešće muškoga roda, npr. *dječak, rakun, stol*, ali mogu biti i ženskoga roda, npr. *kost, mladost, ljubav*. Već ovi primjeri pokazuju da ni semantička kategorija nije jednoznačno obilježje jer smo naveli i imenice koje označavaju živo (*dječak, rakun*), koje imaju sem muškoga spola (*dječak*), ali i one pokrivaju spolno nediferencirano obilježje (*rakun*) ili za koje je spol nepoveziva

---

¹ Rad je rezultat istraživanja na znanstvenoj potpori Sveučilišta u Rijeci br. 13.04.1.2.03 (voditeljica: Diana Stolac).

semantička kategorija (*stol, kost, mladost, ljubav*), nazive za stvari (*stol, kost*) te apstraktne imenice (*mladost, ljubav*).

U engleskome je, pak, jeziku odnos gramatičke kategorije roda i prirodne kategorije spola jasan i (gotovo) jednoznačan: imenice koje imenuju živa bića imaju rod u odnosu na spol, dok su ostale srednjega roda. Tako su imenice muškoga roda npr. *man, boy, uncle*, a ženskoga npr. *woman, girl, aunt*, dok su one imenice kojima je spolno obilježje nepostojeće ili irelevantno srednjega roda. Tek nekoliko imenica koje znače stvari ili pojmove, te time ne mogu uspostavljati odnos rod : spol, nije srednjega nego muškoga ili ženskoga roda. Muškoga su roda tako imenice *sun, time, death, love, anger*, a ženskoga su roda *ship, boat, victory, liberty, nature, earth, moon*.

Dakle, razlika je očita i zbunjujuća na kategorijalnoj razini – imenice u hrvatskome jeziku imaju gramatičku kategoriju muškoga, ženskoga ili srednjega roda i onda kada označavaju stvari i pojmove. Kako se u atribucijskim sintagmama u hrvatskome jeziku očekuje sročnost imenica i pridjeva, koji mijenja gramatičke kategorije ovisno o imenici uz koju se vezuje, nije teško utvrditi izvor temeljnih poteškoća.

Engleski i hrvatski jezik poznaju gramatičku kategoriju broja: jedninu i množinu, ali hrvatski jezik ima i ostatke dvojine, kategorije za male množine (2, 3 i 4), pa se poteškoće ostvaruju u izricanju atributne strukture broj + imenica (Stolac 2018). A ne smije se smetnuti s uma ni poteškoće na koje se nailazi vezano uz imenice vrsta *singularia tantum* i *pluralia tantum*.

A u trećoj su gramatičkoj kategoriji – padežu – razlike između imenskih kategorija hrvatskoga i engleskoga jezika najveće. Imenice u hrvatskome jeziku mijenjaju svoje oblike kroz sedam padeža, a ujedinjeno s gramatičkom kategorijom broja, zapravo je četrnaest potencijalno različitih oblika (pritom je sinkretizam padeža naoko olakšanje, ali i moguća otežavajuća okolnost).

Pogledamo li sada širu sliku, vidimo da imenice u engleskom jeziku imaju dva lika, jedninski i množinski, uz mogućnost izricanja posvojnosti (pomoću 's), dok svaki imenički lik u hrvatskome jeziku u sebi nosi informaciju i o rodu i o broju i o padežu, odnosno te se kategorije isprepliću u gramatičkom morfemu. Gramatički odnos koji se u engleskom jeziku izriče pomoću prijedloga u hrvatskom se može izreći samostalnim

padežnim likom ili padežnim likom s prijedlogom. Valja napomenuti da se isti prijedlozi mogu upotrebljavati uz više padeža, ali i da jedan padež može uza se imati više prijedloga.

Nedvojbena složenost ovako opisanih morfosintaktičkih odnosa u hrvatskom jeziku pokazuje da se u pristupu sintaksi ne može zaobići ova morfosintaktička razlika dvaju jezika te je da ona relevantna varijabla u pripremi prijevoda, kako humanoga, tako i strojnoga.

Koliko, pak, strojni prevoditelj može uključiti sve te korelacije, ovisi o programu i vjerujemo da je ostvarivo, ali uključivanje razlikovanja nijansi programerima je zasigurno tvrd orah.

3. Atribut

U hrvatskom se jeziku atribucijski odnosi mogu iskazati na više načina. U učenju hrvatskoga kao stranoga jezika počinje se učenjem sročnoga atributa, odnosno atributa izraženoga pridjevom, zamjenicom ili brojem sročnim imenici čije značenje sužava. Sročnost se ostvaruje u svim imeničkim kategorijama: rodu, broju i padežu. To znači da se gramatički morfemi imenice preslikavaju na imensku riječ kojim je izražen atribut.

To je značajna razlika u odnosu na engleski jezik, gdje je taj atributni lik jedinstven i za imenice u jednini i za imenice u množini, te za imenice svih rodova (npr. *good boy, good boys, good girl, good machine*).

Druga je mogućnost izricanja atributa imenicom i tada se radi o nesročnom atributu. Dvije su mogućnosti izricanja nesročnih atributa: imenicom u genitivu (rjeđe u nekom drugom padežu) i prijedložnim izrazom.

U engleskom jeziku nesročnim imeničkim atributima u genitivu odgovaraju sintagme sheme *X of (the) Y*, a prijedložni se izrazi prevode engleskim prijedložnim izrazima.

Pogledajmo dva para sintagmi koji pokazuju odnos sročnoga i nesročnoga atributa:

- *ružin miris – miris ruže*
- *bodljikavi jež – jež s bodljama*

Sintagme sa sročnim atributim visoko su frekventne, dok su s nesročnim niže frekvencije. Između njih je ipak razlika u stilogenosti: nesročni je imenički atribut

stilogen, dok je nesročni prijedložni atribut čest u razgovornome jeziku i obilježje je nižega stila.²

Osim ovih opisanih načina atribut se može izreći i drugima na kojima se nećemo zadržavati jer su izvan opsega ovoga rada (atributnom rečenicom i apozicijom, ako proširimo atribucijske odnose i na ovu vrstu sintagmi) (Katičić 1986: 381-382; Silić – Pranjković 2005: 313; 353).

Pogledajmo sada čestotnost uporabe. Sročni pridjevski atribut (*ružin miris*) visoko je čestotan i time nestilogen, a imenički atribut u genitivu (*miris ruže*) nisko je čestotan te time stilogen. Pritom valja uvijek imati na umu nemogućnost apsolutnoga pretvaranja jedne sintagme u drugu zbog određenih semantičkih i pragmatičkih razlika (npr. *put svile // svileni put*). Otvoreno je pitanje može li se u prevođenju zadržati razlika atributnih sintagmi: *ružin miris* : *miris ruže* (naravno, uz uvažavanje duha jezika):

- *ružin miris – rose odor*
- *miris ruže – the smell of rose*

Googleov je prevoditelj (*Google Translate*) u oba prijevoda zadržao sintaktički odnos i leksički redosljed, i to doslovno u primjeru *miris ruže – the smell of rose*, dok je u primjeru *ružin miris – rose odor* pridjev zamijenio imenicom, u skladu s engleskom sintaksom.

Poigramo li se i unesemo li ponuđene prijevode te zatražimo povratni prijevod na hrvatski, dobivamo nekada isto (*the smell of rose – miris ruže*), a nekada drugo (*rose odor – ružan miris*; pa dalje: *ružan miris – ugly smell*). Vidi se nepouzdanost prijevoda (*ružin // ružan*) i nužno unošenje u širem kontekstu te u svakom slučaju nužna kontrola.

Pogledajmo ponude prijevoda rečenica s atributnim sintagmama *ružin miris* i *miris ruže* (uključujući i neodgovarajuću sintagmu koja se u prijevodu pojavila *ružan miris*, s pojačanim kontekstom neugode):

- *Iz buketa se širio lijepi ružin miris. – From the bouquet a nice rose odor spread.*
- *Iz buketa se širio lijepi miris ruže. – The bouquet had a nice rose scent.*

---

² Konstatacije o odnosu čestotnosti uporabe i stavu govornika o stilogenosti prenose se iz rada u pripremi (Vlastelić – Stolac 2018).

- *Iz buketa se širio ružan miris. – The bouquet had an ugly smell.*
- *Iz buketa se širio neugodan ružan miris. – An unpleasant, ugly smell*

spread from the bouquet.

Sada vidimo različite prijevodne odnose sintagme *miris ruže* u odnosu na prethodna dva: *miris ruže – the smell of rose – rose scent*. To pokazuje pokušaj prilagodbe rečenici.

Drugi je prevodilački servis koji je besplatan i dostupan na internetu Yandexov prevoditelj (*Yandex Translate*), a ponudio je potpuno neodgovarajuće prijevode:

- *ružin miris – pink smell*
- *miris ruže – smell the roses*

Drugi odnos nesročnoga i sročnoga, prijedložnoga atributa pokazuje par *bodljikavi jež – jež s bodljama*. Ponuđeni su prijevodi – prvo Googleov prevoditelj, a potom Yandexov:

- *bodljikavi jež – a hedgehog // prickly hedgehogs*
- *jež s bodljama – a hedgehog with spines // hedgehog with thorns*

Potvrđuje se shema prijedložnoga atributa *X with Y*.

Otvorimo li mogućnost većega broja sinonimnih atribucijskih sintagmi, prevodilački se izazov usložnjava. Pogledajmo ponuđene prijevode za tri sintagme koje pokrivaju isto značenje (pa su istoznačne), ali su funkcionalnostilski različite (pa su bliskoznačne): *tamnooki mladić / mladić tamnih očiju / mladić s tamnim očima*.

Googleov prevoditelj nudi sljedeće prijevode:

- *tamnooki mladić – dark-haired young man*
- *mladić tamnih očiju – dark-eyed young man*
- *mladić s tamnim očima – young man with dark eyes*

Yandexov prevoditelj nudi:

- *tamnooki mladić – tamnooki young man*
- *mladić tamnih očiju – young man dark eyes*
- *mladić s tamnim očima – young man with dark eyes*

Oba strojna prevoditelja imaju problema s pridjevom *tamnooki*, koji Googleov prevoditelj pogrešno interpretira kao pridjev *tamnokosi* i prevodi *dark-haired*, a Yandexov ostavlja neprevedenim.

Ako dalje uspoređujemo samo ponuđene prijevode za sintagme *mladić tamnih očiju* / *mladić s tamnim očima*, vidimo podudaranje u prijevodu *young man with dark eyes*, čija je shema *X with Y* odgovarajuća.

Googleov prevoditelj nudi nijansiranje: *dark-eyed young man* – *young man with dark eyes*. I zaista, prvi je atribut stilogen u odnosu na drugi razgovorni lik, i u hrvatskom i u engleskom jeziku.

I ovdje je Yandexov prevoditelj pokazao nepripremljenost za prevođenje nijansi. Yandexov smo prevoditelj konzultirali jer je to strojni prevodilački alat multinacionalne kompanije smještene u Rusiji, pa nam se činilo da bi činjenica da je engleskome jeziku u suodnosu ruski kao slavenski jezik mogla pomoći. Ipak, ovaj prevoditeljski program nije pokazao na ovim, ali i na drugim primjerima, kvalitetu koja bi bila na C2 razini, za koju smo u uvodu rekli da je ona koja pokazuje poznavanje nijansi u jeziku.

Vratimo se iskazivanju atributa. Pošli smo od hrvatskoga jezika prema engleskom jeziku, ali je nužno poći i od engleskoga jezika prema hrvatskom. Naime, u engleskom je jeziku visokočestotna atribucijska sintagma nastala nizanjem imenica, od kojih je posljednja nositelj sintagme, a njoj prethodeće imenice njezini su atributi: "Predatribucija glave imeničkog skupa drugom imenicom karakteristično je i vrlo produktivno sintaktičko sredstvo engleskog jezika" (Starčević 2006: 647). Potvrđuju to brojni primjeri:

- *tomato sauce, chess board, algebra test, taxi driver, child development, family member, English teacher...*

U posljednje se vrijeme uočava značajan utjecaj ove atribucijske sheme na hrvatsku sintaksu te se pojavljuju sintagme tipa *Pula film festival*, umjesto hrvatskoj sintaksi prirodnijih sintagmi tipa *Puski filmski festival* (Bujas 1957; Starčević 2006).

Primjera je u hrvatskom jeziku sve više (Starčević 2006):

- *Škoda trgovci, Franck šalica, spa usluge, shopping kartica...*

U primanju takvih vrsta sintagmi iz engleskoga jezika u hrvatski ostvaruje se nekreativno prenošenje:

- *Internet banking > internet bankarstvo, umjesto internetsko bankarstvo*

Izvorni govornici hrvatskoga jezika, pa i prevoditelji, imaju problema s ovom konstrukcijom pa je opisuju i jezični savjetnici, označavajući je nestandardnojezičnom.

Digitalni prevoditelji nude takve likove kao primarne ili kao jedine:

- *Internet banking* > *Internet bankarstvo*
- *Diesel fuel* > *dizel gorivo*
- *Samsung tv* > *Samsung televizor*
- *Avon cosmetisc* > *Avon kozmetika*
- *Mammut tanker* > *mamut tanker*

U prevođenju bi valjalo zadržati ovu razliku između hrvatske i engleske sintakse te birati sintaktičke konstrukcije prirodene hrvatskom gramatičkom ustrojstvu, i to atributne (*internetsko bankarstvo, dizelsko gorivo, Samsungov televizor, Avonova kozmetika...*) ili apozicijske (*televizor Samsung, kozmetika Anon...*).

4. Objekt

Druga sintaktička kategorija koja može uzrokovati problem prevoditeljima, a traži poznavanje nijansi jest objekt, konkretno izravni objekt u genitivu.

U hrvatskom jeziku prelazni glagoli otvaraju mjesto izravnome objektu u akuzativu, a u određenim je uvjetima moguć ostvaraj izravnoga objekta u genitivu. To je takav objekt koji je zamjenjiv akuzativom. Već ovo pokazuje da se radi o mogućim sinonimnim (istoznačnim/bliskoznačnim) sintagmama.

Dvije su vrste izravnih objekata u genitivu: partitivni i slavenski genitiv, i obje su zamjenjive akuzativom. Pogledat ćemo jesu li u toj zamjeni uključene razlike u značenju i stilskoj obilježnosti te kako te nijanse prate digitalni prevoditelji.

Partitivni genitiv je objekt koji pokazuje da glagolska radnja ne prelazi na čitav objekt nego samo na njegov dio, za razliku od akuzativa koji govori o cjelini:

- *Kupila je mlijeko.* – *Kupila je mlijeka.*

Objektom u akuzativu označena je cjelina onoga što smo imenovali objektom (*mlijeko*), dok je partitivni genitiv semantički uvjetovan i kazuje da u objektu naglašavamo dijelnost, odnosno količinu (*mlijeka*). "Umjesto direktnog objekta u akuzativu stoji i genitiv kad objektna imenica ne označuje kakav cjelovit predmet nego

tvar, ili se bar tako zamišlja, i kad se hoće izreći da je direktni objekt u tom slučaju samo dio te stvari, a ne ona cijela. Takav se genitiv zove genitiv partitivni" (Katičić 1986: 94).

To znači da je uspostavljen odnos cjelina (akuzativ) : dio (genitiv):

- *Dodaj mi kruh, sir i vino.*
- *Dodaj mi kruha, sira i vina.*

Engleski ekvivalent također odražava razliku u značenju (Stolac 2017a):

- *Pass me the bread, the cheese and the wine.*
- *Pass me some bread, some cheese and some wine.*

Strojni prijevod, nažalost, tu razliku ne pokazuje jer nudi isti prijevod za obje rečenice:

- *Give me bread, cheese and wine.*

Vratimo se partitivnom genitivu u hrvatskom jeziku. Opozicije *dio : cjelina*, odnosno izražavanje *neodređene količine : bez količinske značajke*, dobro objašnjavaju uporabu genitiva i akuzativa uz prelazne glagole. Genitivnom se količina samo signalizira, pa je stoga moguće partitivnim genitivom izricati ekstremna kvantitativna značenja – i male i velike količine. U sljedećoj se rečenici radi o velikoj količini novaca:

- *On ima novaca.*
- *He has a lot of money.*

I ovdje strojni prijevod ne vidi razliku između uporabe akuzativa i genitiva te nudi isti prijevod za obje rečenice:

- *He has money.*

Ovdje ne analiziramo, nego samo upućujemo na kategoriju određenosti kao mogući uzrok izbora između akuzativa i genitiva (Silić – Pranjković 2005: 300-301).

Drugi je izravni objekt u genitivu slavenski genitiv. Uvjet za slavenski genitiv je da je predikatni glagol prelazan, a rečenica preoblikovana nijekanjem. Slavenski je genitiv, dakle, ostvariv samo u zanijekanim rečenicama i u njima je sinoniman (gramatički) s akuzativom, dok je u jesnoj rečenici bliži objekt isključivo u akuzativu.

- *On joj (i) ime zna. / On joj ni ime ne zna. / On joj ni imena ne zna.*

Za razliku od partitivnoga genitiva koji donosi drukčije značenje od akuzativa i stoga u engleskom jeziku očekujemo različit prijevod, slavenski je genitiv značenjski isti

akuzativu. O tome se u gramatici izrijekom kaže: "Slavenski se genitiv uz zanijekane prelazne glagole uvijek može zamijeniti akuzativom bez promjene značenja" (Barić 1995: 446).

Prema navodima u gramatici bila bi to dakle potpuna sintaktička sinonimija.

Sintaktičku je sinonimiju moguće definirati kao istoznačnost, ali i kao bliskoznačnost na sintaktičkoj razini. Za onoga tko sintaktičku sinonimiju shvaća kao istoznačnost ovo je načelo izuzetno značajno. Traži podudaranje u svim značenjskim segmentima, uz istovremeno zadovoljavanje iste sintaktičke funkcije te uz dopuštanje različitosti samo na stilskoj razini (Stolac 2007).

Jer, prema načelu jezične ekonomije u jeziku ništa ne postoji bez razloga, a potpuna istoznačnost bila bi baš takva pojava, bezrazložna. Dakle, postoji razlog, a vidi se u postojanju razlike između akuzativa i genitiva u istoj funkciji – u stilskoj obilježenosti.

Zapravo, iz nijekanja rečenice (Nazalević Čučević 2016) kao uvjeta uporabe slavenskoga genitiva proizlazi stilsko obilježenost rečenica sa slavenskim genitivom u odnosu na one s akuzativom: pojačano nijekanje i naglašavanje nijekanja (Zovko Dinković 2013).

Stoga je slavenski genitiv veliki izazov za prevoditelja, a svakako zbunjuje prevodilačke programe. Naime, promjena reakcije između jesne i niječne rečenice dovoljan je prevodilački problem, a kamoli davanje pozornosti funkcionalnostilskim posebnostima (Tošović 2002, Silić 2006.).

Valja vidjeti kakve prijevodne strategije treba primijeniti u prevođenju slavenskoga genitiva na engleski jezik, odnosno kako prenijeti informaciju o naglašenom nijekanju (detaljnije u: Morić 2009; Stolac 2017a).

Pogledajmo primjere:

- *Oni imaju i kuću i stan.*
- *Oni nemaju ni kuću ni stan.*
- *Oni nemaju ni kuće ni stana.*

Prva je rečenica jasna i ona ne može ostvariti objekt u genitivu:

- **Oni imaju i kuće i stana.*

Kada se jasna rečenica zaniječe, dobivaju se dvije rečenice bez značenjske razlike: u jednoj je objekt u akuzativu, a u drugoj u genitivu.

Stoga je vjerojatnost za prijevod na engleski jedna rečenica:

- *They don't have a house or a flat.*

Googleov prevoditelj za rečenicu s objektom u akuzativu nudi prijevod:

- *They have neither house nor apartment/flat.*

Za rečenicu sa slavenskim genitivom ima dvije ponude:

- *They do not have homes or apartments.*
- *They have no house or apartment.*

Vidimo da u prvoj ponuđenoj rečenici genitiv jednine iščitava kao akuzativ množine zbog sinkretizma hrvatskih padeža te taj prijevod ne odgovara izvornome značenju.

Usporedimo li sada stilsku obilježenost dvaju ponuđenih prijevoda, viša je obilježenost engleske rečenice sa strukturom *neither – nor*, a to je upravo suprotno od stilskoga statusa u hrvatskom jeziku, gdje je zbog rjeđe uporabe upravo slavenski genitiv obilježen, a ne akuzativ. S druge strane riječ *no* u drugoj rečenici odriče ikakvo posjedovanje, odnosno potvrđuje nemanje, što odgovara naglašavanju nijekanja u rečenicama sa slavenskim genitivom.

Iz rada u kojemu su ponuđene prijevodne strategije prenosimo još nekoliko primjera (Stolac 2017a; prijevod rečenica na engleski Anita Memišević):

- *Vidjela sam na zidu sliku.*
- *I saw a picture on the wall.*
- *Nisam vidjela na zidu sliku.*
- *I did not see a picture on the wall.*
- *Nisam vidjela na zidu slike.*
- *I did not see any picture on the wall.*

Googleov je prevoditelj ponudio za prve dvije rečenice iste prijevode, dok je u trećoj ponudio shemu iz druge rečenice sa zamijenjenim redom riječi te time dao neodgovarajući prijevod pokazujući da ga zbunjuje konstrukcija slavenskoga genitiva:

- *I did not see the wall of the picture.*

Još jedan primjer:

- *Nije mu rekla ni riječ*
- *She didn't say a word to him*
- *Nije mu rekla ni riječi.*
- *She said not a word to him*

Googleov je prevoditelj pogrešno preveo zamjenice te je već time ovo neodgovarajući prijevod, ali je izbor zamjenice *anything* u skladu s naglašavanjem nijekanja, odnosno potpunoga poricanja egzistencije koju nosi slavenski genitiv:

- *He did not even say a word to him.*
- *He did not say anything to her. / He did not say a word to her.*

Još veću zbunjenost digitalni prevoditeljima stvaraju elipse jer je u hrvatskom jeziku moguće ne izreći glagolski lik u rečenici u kojoj se pojavljuje slavenski genitiv:

- *Nigdje nikoga.*

Prijevod je te rečenice:

- *No one was around.*

Ali, kako nije izrečen glagol, strojni prijevod je bez glagola i time neodgovarajući za engleski jezik:

- *No one anywhere.*

U zaključku možemo ponoviti: hrvatski jezik poznaje izravne objekte u genitivu koji su akuzativom zamjenjivi, ali to je samo gramatička zamjenjivost. Kod partitivnoga se genitiva u toj zamjenjivosti gubi značenjska, a kod slavenskoga genitiva stilski komponenta.

Ili preciznije: između izravnoga objekta u akuzativu i u genitivu (partitivni genitiv) uspostavlja se odnos cjelina : dio te postoji značenjska razlika i ona u engleskom jeziku treba biti praćena odgovarajućim prijevodom. S druge strane, između izravnoga objekta u akuzativu i u genitivu (slavenski genitiv) u zanijekanoj rečenici nema značenjske razlike, ali je jasna razlika na sintaktostilističkoj razini, gdje je slavenski genitiv izuzetno rijedak u uporabi i stoga stilski obilježen. Dapače, stilski je obilježen cijeli diskurs te je stoga i prijevod zahtjevniji.

5. Digitalno prevodenje

Iz samo ovih nekoliko izabраниh primjera prevođenja atributa i objekata može se vidjeti da digitalne prevodilačke usluge nisu pouzdane i da nisu pripremljene za kvalitetno prevođenje s engleskoga na hrvatski jezik ni s hrvatskoga na engleski jezik. Nezadovoljavajuću kvalitetu mnogi vide u tome što nije unesen ni dio bogatoga leksičkog blaga, što nije razrađena polisemija ili što nisu pripremljeni ekvivalenti za frazeme. Ipak, osnovni je problem u tome što u programe nije ugrađeno dovoljno informacija o razlikama u dvjema gramatikama. A potom ni dovoljno informacija za utvrđivanje nijansi u značenjima i funkcijama pojedinih nizova riječi u rečenici. Stoga smo vidjeli da takvi programi obično ne nude odgovarajuće prijevodne likove.

Naravno, najbolja je kombinacija čovjeka i stroja, pa je bolje računalno potpomognuto prevođenje od potpunoga strojnoga prevođenja (Kučiš 2010). U ovome smo radu suzili *on-line* prevodilačke alate (e-rječnike, terminološke baze, prijevodne memorije...) na besplatne i svima dostupne internetske prevoditelje da bismo jasnije pokazali uspješnost i neuspješnost strojnoga prevođenja.

Vratimo se tim digitalnim prevodilačkim servisima. Oni nisu statična kategorija, oni se razvijaju. A kako je vremenom dolazilo do poboljšanja prevodilačkih usluga, najboje pokazuju iste rečenice posljednjih godina unošene u uslugu *Google prevoditelj*.

Žene hrvatskoga porijekla u Australiji, pripadnice druge generacije (rođene u Australiji), pripremale su izložbu hrvatskih jela. Uz svako su jelo namjeravale izložiti i recept, i to izvorno napisan na engleskom jeziku, koji je jezik njihova školovanja i kojim se služe u pismu, s prijevodom na hrvatski, kojim se ograničeno služe. U prvoj su fazi tekstove recepata unosile u *Google prevoditelj*, misleći da će trebati samo mali popravci. Kako jedna ranija analiza pokazuje (Stolac 2017b: 682), trebalo je potpuno zanemariti ponuđeni strojni prijevod i napraviti novi.

Ovdje izdvajamo jednu rečenicu:

- *Put the meat mixture onto one side of the pastry and the other half of pastry sprinkled with milk.*

Prvi je strojni prijevod iz 2010. godine glasio:

- *(a) Stavite meso smjesa na jednu stranu tijesta i drugu polovicu tijesta posuti sa mlijekom.*

Drugi je put rečenicu strojno preveo isti poslužitelj 2016. godine ovako:

- (b) *Stavite meso smjesu na jednu stranu tijesta, a drugu polovicu tijesta posuti s mlijekom.*

Novi, poboljšani program ponudio je 2018. godine sljedeći prijevod:

- (c) *Stavite mesnu smjesu na jednu stranu tijesta, a druga polovica tijesta posuta mlijekom.*

Nećemo promatrati razlike u prijevodu cijele rečenice (izbor glagola *posuti*, kao da se radi o krutini, umjesto *poprskati*, jer se radi o tekućini; prijedložni umjesto besprijedložnog instrumentala i sl.), nego samo prijevod atributne sintagme *meat mixture*:

- (a) *meso smjesa*
- (b) *meso smjesu*
- (c) *mesnu smjesu*

U prvome (a) ponuđenom prijevodu zadržana je engleska sintaksa pa je *meat mixture* prevedeno kao slijed dviju imenica *meso smjesa*, u nominativu, bez uključivanja sintagme u rečenicu.

U drugome (b) ponuđenom prijevodu i dalje je zadržana engleska sintaksa atributne sintagme nizanjem imenica, ali je sintagma kao cjelina uključena u sintaksu rečenice, u kojoj je objekt, pa je u akuzativu.

Tek je u trećem (c), najnovijem, ponuđenom prijevodu sintagma imenica + imenica prevedena kao pridjev + imenica, dakle sa sročnim atributom, karakterističnim za hrvatsku sintaksu.

Ni drugi besplatni konzultirani softver nije uspješniji. Dapače, ruski *Yandex Translate* je ponudio prijevod s čudnom kombinacijom i grafije i gramatičkih obilježja, uključujući nedosljednosti:

- *Objavite мясную smjesu na jednu stranu testa, a drugu polovicu tijesta posuti mlijekom.*

Ako zanemarimo grafiju i ruski jezik, sintagma koji komentiramo u ovim prijevodima ispravno je strukturirana slavenska sročna atributna sintagmam: pridjev + imenica.

Kad smo kod jela, ne možemo ne komentirati evidentno pogrešno služenje digitalnim prevoditeljima u nekim jelovnicima, gdje nalazimo zaista čudna "jela":

- *jaje na oko – egg on the eye*
- *škampi na način kuće – shrimps on the way home*
- *sok od paradajza ljuti – Tomato juice angry*
- *čaj sa šipkom i medom – tea with rod and honey*

i to ne samo digitalnih nego i zahvaljujući "pomoći" nekvalitetnih prevoditelja:

- *burek od zelja – Burek with desire*
- *naravni u umaku od gljiva – Of course, in a mushroom sauce*
- *obučene jabuke – trained apples*
- *preljev – overflow*

uključujući i službeno tiskane tekstove, kao što su upute za pripremu jela:

- *zagorski mlinci /.../ paziti da se ne slijepe... – Traditional Croatian Pasta /.../ be careful not to make them blind*

Ipak, čini nam se da u tome prednjači način kako se navode prilozi jelima u jelovnicima – umjesto *side dish* ne tako rijetko nalazimo i:

- *Adverb*
- *Contribution*
- *Appendix*
- *Attach*
- *Attachment*

I zaključno: strojni su prevoditelji pomoć, ali služiti im se treba znati. U njihovu se pomoć ne možemo slijepo pouzdati jer su neki ponuđeni prijevodi upitne smislenosti (Pavlović – Antunović 2018). Samo oni koji dobro poznaju oba jezika mogu se služiti suvremenom i uvijek lako dostupnom, ali varljivom pomoći, uz stalnu nužnu dodatnu pozornost i provjeru, uz služenje rječnicima, gramatikama i svekolikom normativnom i stilističkom literaturom (Stolac 2017b).

6. Zaključak

U radu smo pokazali razlike između sintakse hrvatskoga i engleskoga jezika te pokazali neke prevodilačke izazove za ove sintaktičke funkcije.

Digitalni prevoditelj nema dovoljno informacija za utvrđivanje nijansi u značenju i funkciji pojedinih nizova riječi u rečenici te teško nudi odgovarajući prijevodni lik.

Humani su, pak, prevoditelji, u ovome trenutku u prednosti pred strojnim. Bolje su pripremljeni svojom visokom jezičnom, a posebno visokom sintaktostilističkom kompetencijom i bolje se snalaze pred dvojbama. Jer, pred prevoditelje su često postavljeni zahtjevi za izborom između dvaju (pa i više) supostojećih oblika odgovarajućih za konkretan diskurs. Treba imati na umu kontekstualna značenja pojedinih riječi, sklopova riječi, nizova riječi i cijelih rečenica, a poseban je problem prijevod frazema za koji treba imati pristup velikoj bazi, odnosno prijevodnoj memoriji. K tome valja im znati razlikovati individualne, autorske stilski obilježene konstrukcije u kojima mogu biti kreativni u širokim okvirima slobodnoga prijevoda literarnih tekstova od općih neutralnih konstrukcija za koje trebaju poznavati strategije prevođenja. Za neke od tih izazova zasad u literaturi nema jednoznačnih rješenja, a ovdje su samo otvorena neka pitanja.

Pred lingvistima koji pomažu informatičarima u pripremanju strojnih prevodilačkih programa stoji još puno posla, a ovdje možemo izdvojiti dva zadatka: predlaganje konkretnih prijevodnih ekvivalenata i određivanje skale za njihovo stilističko vrednovanje.

A da bismo mogli govoriti o poznavanju nijansi u značenju pojedinih sintagmi i izraza, trebali bismo dodati i sposobnosti poznavanja i potom razlikovanja emocionalnih komponenti govora, a koje su povezane s nizom kulturnih, lingvističkih, psiholoških i sociobiografskih faktora (Dewaele 2013; Lorette – Dewaele 2015). Ali, to je tema novijih istraživanja, koja bi svakako trebala naći svoje mjesto u stilističkim pristupima višejezičnoj komunikaciji.

Literatura

Barić E. & al. Hrvatska gramatika. - Zagreb: Školska knjiga, 1995. - 683 s.

Bujas Ž. Utjecaj engleskih atributa // Jezik. - VI/2. - Zagreb, 1957. - S. 62-63.

- Dewaele J. *Emotions in Multiple Languages*. - Basingstoke: Palgrave Macmillan (2th ed) 2013. - 264 s.
- Katičić R. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika - Nacrti za gramatiku*. - Zagreb: HAZU 1986. - 529 s.
- Kučiš V. *Prevodilački alati u funkciji kvalitete prijevoda // Informatologija 43/1* - Zagreb, 2010. - S 19-33. (dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/53039>)
- Lorette, P. – Dewaele J. *Emotion recognition ability in English among L1 and LX users of English // International Journal of Language and Culture 2* - Amsterdam, 2015. - S 62–86.
- Morić B. *Sintaktostilistička napomena o partitivnome i slavenskome genitivu u hrvatskome jeziku i njihovim prijevodnim istovrijednicama u engleskome jeziku. diplomatska radnja (rkp.)*. - Rijeka: Filozofski fakultet, 2009. - 38 s.
- Nazalević Čučević I. *Sintaktička negacija. Usporedna analiza sintaktičke negacije u hrvatskome i makedonskome jeziku*. - Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2016. - 177 s.
- Pavlović N. – Antunović G. *Redaktura strojnih prijevoda – susret ljudskog i umjetnog uma*. // Zagreb: Srednja Europa i HDPL, 2018. (u pripremi)
- Silić J. – Pranjković I. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. - Zagreb: Školska knjiga, 2005. - 422 s.
- Silić J. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. - Zagreb: Disput, 2006. - 304 s.
- Starčević A. *Imenice kao atributi – nove strukture u hrvatskom jeziku // Jezik i mediji – jedan jezik: više svjetova*. ur. Jagoda Granić. Zagreb/Split : Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 2006. - S 645-656.
- Stolac D. *Sintaktička sinonimija // Sintaktičke kategorije*. ur. Branko Kuna. Osijek: Filozofski fakultet – Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007. - S 241-252.
- Stolac D. *Genitive of Negation in the Croatian Language // Jezikoslovlje*. - 18.1 - Osijek, 2017a. - S 101 – 123.
- Stolac D. *Odnos nasljednoga jezika i standardnoga hrvatskog jezika u govoru povratnika // Hrvatska izvan domovine II*. ur. Marin Sopta. - Zagreb: Centar za istraživanje hrvatskog iseljništva, 2017b. - S 675-683.

Stolac D. Sročnost u jeziku Hrvata u Australiji // Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme. ur. Neda Pintarić i Ivana Vidović Bolt. - Zagreb, 2018 (u tisku).

Tošović B. Funkcionalni stilovi (Funktionale Stile). - Graz: Insittut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz. 2002. - 504 s.

Vijeće Europe. Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje. - Zagreb: Školska knjiga, 2005. - 272 s.

Vlastelić A. – Stolac D. Percepcija stilogenosti atributnih sintagmi // 2018. (u pripremi)

Zovko Dinković I. Negacija u jeziku: kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku. - Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2013. - 261 s.

<https://www.telegram.hr/zivot/internet-se-vec-dugo-smije-glupim-hrvatskim-prijevodima-a-mi-smo-iskopali-najzabavnije/> (pristupljeno 15. 5. 2017.)

<https://www.telegram.hr/zivot/jedna-zagrebacka-skola-stranih-jezika-godinama-skuplja-urnebesne-prijevide-i-sad-imaju-izlozbu-evo-najlosijih/> (pristupljeno 15. 5. 2017.)